

İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi

(Journal of Humanities and Social Sciences Academy)

Liailia MINGAZOVA

İNTOKA

JHSSA

Prof. Dr., Kazan Federal Üniversitesi, Kazan / Tataristan /
Rusya Federasyonu,
Leila69@inbox.ru

[Doi: 10.5281/zenodo.6667560](https://doi.org/10.5281/zenodo.6667560)

ORCID: 0000-0001-5116-1419

ISSN: 2791-6766

Eser Geçmişi / Article Past:

Başvuru Tarihi
Applied
11/04/2022

Kabul Tarihi
Accepted
26/04/2022

Araştırma Makalesi

Orjinal Makale / Original Paper

Research Paper

TATAR ÇOCUK EDEBİYATI: OLUŞUM TARİHİ

Özet

Bu makale; Tatar Çocuk Edebiyatı'nın oluşum tarihine ayrılmış olup, şu konuları ele almaktadır: Klasik edebiyat özelliklerinin Tatar Çocuk Edebiyatı'na yansıması, aydınlanma fikirlerinin yayılması, XIX. yüzyılın ikinci yarısında çocuk edebiyatının oluşumu ve gelişimi.

Tatar Çocuk Edebiyatının oluşum ve gelişim süreci tarihte çok uzun süreli olup farklı tartışmalara yol açmıştır. Bu edebiyat türü, genel edebi süreçle yakın bağlantılı olarak ilerledi. Toplumun manevi yaşamını, o zamanın pedagojik ve felsefi görüşlerini yansıttı. Bu nedenle, o zaman toplum hayatında meydana gelen en önemli tarihi ve kültürel değişiklikleri dikkate almadan Tatar Çocuk Edebiyatı'nın kökeni ve gelişimini incelemek mümkün değildir.

Bağımsız Tatar Çocuk Edebiyatının oluşum ve gelişim süreci iki aşamada gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki, klasik edebiyatta XIX.yüzyıla kadar devam eden arayış dönemidir. Tatar çocuk edebiyatının gelişimindeki ikinci aşama, XIX.yüzyılın ortalarından itibaren basının yanı sıra bilim camiasında ortaya çıkan sosyal mücadele ile ilişkilidir. Bu nedenle, çalışmanın önemi, Tatar Çocuk Edebiyatı'nın köklerini ve bu kökenlerin analizinde sosyo-tarihsel faktörlerin bu edebiyatı bağımsız bir sözlü sanat alanına dönüştürme sürecindeki rolünü belirlemede yatmaktadır.

Makalede klasik edebiyatta Çocuk Edebiyatı'nın temeli olabilecek niteliklerin yansıması, Ceditçilik ideallerinin dağılımı, XIX.yüzyılın ikinci yarısında Çocuk Edebiyatı temelinin oluşumu meseleleri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tatar Çocuk Edebiyatı, Klasik Edebiyat, Ceditçilik, Oluşum Tarihi, XIX.yüzyıl Çocuk Edebiyatı.

ATIF: MINGAZOVA, Liailia, Tatar Çocuk Edebiyatı: Oluşum Tarihi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Akademi Dergisi*, 2/1 (Haziran 2022), ss. (015-027)

CITE: MINGAZOVA, Liailia, Tatar Children's Literature: History of Formation, *Journal of Humanities and Social Sciences Academy*, 2/1 (June 2022), pp. (015-027)

turnitin

Screened by

TATAR CHILDREN'S LITERATURE: HISTORY OF FORMATION

Abstract

This article is devoted to the history of Tatar children's literature and covers the following subjects: the reflection in Tatar children's literature of the qualities of classical literature; the spread of Enlightenment ideas; the formation and development of children's literature in the second half of the nineteenth century.

The development of Tatar children's literature has been a rather long and inconsistent process. It was closely linked to the general literary movement and reflected the spiritual life of society as well as the pedagogical and philosophical views of the time. Therefore, the study of the evolution of Tatar children's literature is impossible without considering the major historical and cultural transformations of that time.

The formation of independent Tatar children's literature took place in two stages. The first stage was a period of searching that lasted until the 19th century in classical literature. The second stage in the development of Tatar children's literature is associated with the social striving that took place in the press, as well as in the academic community since the middle of the 19th century.

Thus, the relevance of the study lies in analyzing the roots and origins of Tatar children's literature and determining the role of socio-historical factors in the process of transforming this literature into an independent field of literary art.

Keywords: Tatar Children's Literature, classical literature, jadidism, history of formation, 19th century children's literature

1. Giriş

Genel edebiyatın bir dalı olan Tatar Çocuk Edebiyatı'nın şekillenmeye başlaması ilk yazılı metinlere uzanmaktadır. Onların en kadim olanları sözlüklerdir. “*Kuman Mecmuası*” veya “*Kodeks Kumanikus (Codex Cumanicus)*” sözlükleri. Doğulu bilim adamları ve yazarları tarafından yazılan eserlerin okunduğuna dair olgular, Tatarlarda maarifçiliğin (Ceditçiliğin) doğuşunu, nereden ve nasıl oluşmaya başladığını haber verir (Нигъматуллин, 1977: 116).

Daniya Zahidullina, çalışmalarında çocuklara edebiyat okutmanın da Bulgar Devleti dönemine uzandığını altını çiziyor (Заһидуллина, 2000: 19). Hakikaten, 922 yılında İslam dinini kabul etme ve Doğu ülkeleriyle kültürel bağların güçlenmesi Bulgarlar arasında Arapça yazıların yaygınlaşmasını ve medreselerin oluşumunu hızlandırdı. Çünkü Arapça okuma-yazmaya sahip olmak doğrudan Kur'an, dini tezler; Mecûsîlikle mücadeleyle yönelik didaktik eserlerle tanışma imkânı sağlamıştır. Böylelikle Bulgar toplumunda okuma-yazma bilmek, değişik bilimlerin dağılımı İslam dininin yaygınlaşma derecesine bağlı olmuştur. İslam dini derinlemesine nüfuz ettikçe bilime ilgi o denli artmıştır. Kur'an'ın ezberlenmesi gibi kutsal sayılan Arapça alfabeyi de dua yerine ezberlemek XX. yüzyılda da devam etmiştir. “Bulgar'ın eğitilmiş kişileri Doğu'nun bilimsel ve genel edebiyatıyla da ilgilenmişlerdir. Bu durum Bulgarlar arasında kendi yazarlarının, şairlerinin, bilim adamlarının, tıp, felsefe, tarih, edebiyat uzmanlarının ortaya çıkışına neden olmuştur (Сәхипова, 2005: 255). Çocuklar tarafından sevilerek

okunan Kul Ali'nin "*Kıssa-i Yusuf (1233)*" eserinin korunması Bulgar Devleti'nin Moğol istilasından sonra da edebiyatını, ruhunu korumaya yönelik çabası diye özetlemek mümkündür.

Altın Ordu Devleti yıkıldıktan sonra oluşan Kazan Hanlığı döneminde de medreselerde Arapça alfabe temelinde okuma-yazma öğrenmek, eğitim vermek şeklinde devam etmiştir. Örneğin, Şehabettin Mercani o zamanlarda Kazan'da iki medrese bulunduğunu ve cami bünyesindeki medresede âlim, felsefeci, edebiyatçı, eğitmen, din bilgini Kul Şerif'in imamlık yaptığını yazmaktadır. Genel olarak, İbn Rüşd, İbn Fadlan, Şehabettin Mercani gibi yazarların yazılı metinlerinden camiler bünyesinde mektep-medreselerin çalıştığı anlaşılmaktadır. Ayrıca orada çocukların edebi eserleri, dini ve yarı dini kitapları "*Heftiyak*", "*İman Şartı*"nı vs. makamlı okudukları, öğrendikleri anlaşılmaktadır.

Bunun haricinde, özel olarak başvurulmazsa da, *Bedevam* (Bulgar Devleti dönemi), *Kesikbaş* (XIII-XIV.yy.), Ahmet Yesevi'nin *Hikmetler*'i (XII.yy.), Rabgûzî'nin *Kıyasu'l-Enbiya* (Peygamberler Tarihi 1310/ 1311), Mahmud Bin Ali'nin *Nehc-ül-Feredis* (Cennetlere Doğru Yol, 1358), Muhammet Çelebi'nin *Muhammediye* (1449), Tacettin Yalçogol'un *Risale-i Azize* (1806) vs. eserler, dini ve yarı dini karakterdeki özellikleri ile çocukların eğitiminde kullanılmıştır. Bilindiği üzere, halk ruhu ışığında yazılan bu eserlerde anne babaya, yakınlarla sevgi, sadakat, Allah'a inanma, eğitime, hizmete karşı sorumluluk, gönül temizliği gibi değerler terbiyenin temeli olarak verilmekte, örneklerle kuvvetlendirilmektedir.

Bazı eserlerde, örneğin *Kıyasu'l-Enbiya*, *Bedevam*, *Risale-i Azize* de çocukları dini yönde eğitmek için nasihatte bulunma, ahlak kurallarını öğretme maksadı ön planda tutulmuştur. Bundan dolayı kimi nitelikler övülmüş olup, kimisi eleştirilmiştir. Sonuç olarak, yazılı edebiyatta bu eserleri Çocuk Edebiyatı'nın şekillenmesindeki ilk adımlar olarak değerlendirmek mümkündür. Çocuk Edebiyatı'nın müstakil edebiyat olarak gelişmesi için verilen mücadelenin genelde iki aşamadan ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Birincisi klasik edebiyatta XIX. yüzyıla kadar yer edinmiş araştırma devridir.

Tıpkı söz sanatı gibi, edebiyatta araştırma tarihi çok derinlerdedir. Bilindiği üzere klasik edebiyat, felsefi içeriği derinleştirmekle beraber terbiyevi işlevlere de ilgi gösteriyor. Böylesi eserlerde çocuk psikolojisini olumlu etkileyecek değişik olaylar ve olgular, didaktik fikir, hikmetli ve akıllı sözler, çocuk edebiyatının meydana gelmesinde ilk yol, araştırmaların ilk şekli olarak önem kazanıyor.

2. Klasik Edebiyatta Çocuk Edebiyatının Temeli Olabilecek Niteliklerin Yansıması

Klasik edebiyattaki özel vakaları gözlemlemek bu düşüncenin doğrulunu ispatlıyor. Bu duruma medreselerde ana ders kitabı sayılan *Yusuf Kitabı*'nı göstermek mümkündür. Bu konuya değinerek Nekiy İsenbet bir makalesinde şu satırları yazıyor: "Medreselerde... eğitim programı, kızlar için *Yusuf Kitabı*'nı makamlı okunacak boyuta getirerek düzenlenmiştir" (Исәнбәт, 1984: 120). "*Kıssa-i Yusuf*"un öykü temelinde dini mitoloji yani efsaneler yatmaktadır. Örneğin, Yakup ve onun oğlu Yusuf ile ilgili durumlar; Yahudi, Hristiyan, İslam dinlerinin temeli olan kutsal kitaplarda -*Tevrat*, *İncil* ve *Kur'an-ı Kerim*'in içeriğinde- yer almaktadır (Абилов, Хисамов, 1984: 128). Bunlar, zamanla edebiyata da geçmiştir.

Eserde ele alınan fikir ve temalar çok ilginçtir. Merkezdeki ana karakter Yusuf'un üzerinden halkın saadeti ve yönetim meselesi öne çıkmaktadır. İlk önce ahlak estetik ve sosyal temalar, Yusuf'un aracılığıyla açıklanmaktadır. Yazar, ana karakterini çocukluk döneminden başlayıp değişik olaylar, durumlar karşısındaki tutumu değerlendirerek açmaya ve onu denemeye çalışmaktadır. Bu olaylar ilerlerken herhangi bir bireyde olması gereken asıl nitelikler okuyucunun zihnine sindirilmektedir. Yani Ortaçağ hümanistlerine özgü, insancılık, adalet, yaşamı iyileştirme, toplumlarda eşitlik sağlama gibi fikirler Yusuf tiplmesi üzerinden aktarılmakta ve örnek olarak sunulmaktadır.

Merkezde yer alan ana konulardan biri de baba-oğul sevgisi, Yusuf'un Yakup'a olan sadakatidir (Абиллов, Хисамов, 1984: 142). Hakikaten kıssanın ilk sayfalarından itibaren Yusuf'un babasına saygılı davranışı tasvir edilmektedir. O, rüya görünce ilk olarak en yakınındaki kişiye anlatmış, Yakup ise ona tavsiyelerde bulunmuştur:

Canım oğlum, emanet şudur sana benden:
Bu rüyayı duymasın kimse senden,
Korunmaya bak insanların kininden,
Kişilere Şeytan düşman olur şimdi (Гали, 1999: 12).

İdealleştirilmiş kahramanın güzelliği, yeteneği, sadakati, büyük akıl gücüyle açıklanmaktadır. Pek çok olumlu özelliğinin yanında onun yetmiş tane lisan biliyor olması da vurgulanmaktadır. Bu durumu bir yandan anlamak da mümkündür. Çünkü bunların hepsi halkın çocuklarında görmek istediği hüner ve hayallerdir. Demek ki ta eski çağlarda bile eğitilmiş ve bilimli olmak takdir edilmiştir. Genel itibarıyla eserde bireyi süsleyen on özellik şöyle sıralanmıştır:

Birinci, boylu poslu
İkinci, görkem ve aydın yüzlü
Üçüncü, dili çok temiz ve dobradır, 72 dili biliyor şimdi!
Dördüncü, insancıl ve merhametli,
Beşinci, bir dev kadar güçlüdür
Altıncı, birçok kişiden daha güçlüdür. Gücü kırk erkekten fazladır.
Yedinci, dini bütün, dindar,
Sekizinci, ihanetsiz, emanetli,
Dokuzuncu, huyu güzel, dili tatlı,
Onuncu, peygamberler neslinden imdi (Гали, 1999: 84).

Sadakat, sevgiyle alakalıdır. Onun mutluluğa erişmede ana şart olduğu Züleyha karakteri üzerinden açıklanıyor. Yusuf'a uzun zamandır gönlünde sevgi besleyen Züleyha, önünde sonunda sadakatinden dolayı mutluluğa erişiyor. O, sevgisinin derin, aşkının ihanetsiz olmasıyla örnek bir tip olarak önem kazanıyor. Bu iki karakterin karmaşık yazgıları ise eserin öykü yapısını ilginç hale getiriyor, okuyucuyu kendine çekiyor. Genel itibarıyla Züleyha karakterinin asıl görevi, Yusuf karakterini tüm yönleriyle açmaktır. Yazar, kahramanı Züleyha ile kavuşturabilmek için tılsımlı masal usullerinden de yararlanıyor, üzüntü çekerek yaşanan Züleyha'yı gençleştiriyor:

Hemen yanına Cebrail geldi,
Kanatıyla okşayıp bir dua kıldı,
Züleyha'nın gözü açıldı, gencecik oluverdi,
Tıpkı dolunay, yüzünden nurlar serpiyor imdi (Гали, 1999: 156).

Kul Ali, eserinde Yusuf'un babası Yakup'un uzun yıllar gözlerinden yaş yerine kan akıtıp kör olma olayını izah ediyor. İleride bu azapların sebepleri de anlatılıyor: annesi ölüp Yusuf, yetim kalınca babası bir köle kadın satın alıyor. Böylece köle kadın, henüz anne sütüyle beslenen çocuğundan ayrılmak zorunda kalıyor. Bebeğinden ayrılan köle kadının gözyaşları Yakup'un kendisine dönüyor: o da oğlu Yusuf'tan ayrılıyor. Bu olay, bir yandan kölelik toplumunun koşullarını, insan yaşantısını, köle olarak satılma faciasını, dönemin sosyal ilişkilerini anlatırken, diğer yandan da adaletsizliğin cezalandırıldığını vurguluyor. Bu meseleler, bilindiği üzere, Çocuk Edebiyatı'nın özünü teşkil etmektedir:

Yaratan dedi ki: "Ve ben böyle buyururum,

Onu da sevdiği oğlundan ayırırım,
Tam 70 yıl ağlatırım onu şimdi!
Evvel seni oğlunla görüştüyorum,
Sonra onu Yusuf ile kavuştururum (Гали, 1999: 196).

Bu şekilde Yusuf'un zor bir kedere duçar olmasında babası Yakup'un suçunu vurgulayarak yazar, düşünmek için bir zemin oluşturuyor. Buna ilaveten öz kardeşleri de Yusuf'a ihanet ederek onu köle olarak satıp kurtulmaya çalışıyorlar:

Onlar dedi: "Kuşkusuz bu gerçek köledir,
Kölemizin tam üç tür kusuru vardır:
Kaçan, hırsız ve yalancısıdır, -
İşte bu üç kusuruyla sen al şimdi (Гали, 1999: 48).

İleride Yusuf'un kardeşleri yaptıkları bu işten ötürü utanmak zorunda kalıyorlar, pişman oluyorlar. Yapılan kötülüğün her zaman insanın kendine geri döneceği fikri yazar tarafından bu şekilde bir kez daha vurgulanıyor. Yazar onları vicdan azabı, biraz korkutma üzerinden terbiye ediyor. Burada Yusuf'un temiz kalpli oluşu, bağışlayıcı niteliği abartıya yakın bir şekilde verilmektedir.

Yusuf, başından zorluklar geçen, kardeşleri tarafından dışlanan bir çocuktur. Fakat onu, kâmil aklının gücü, insancılığı, her yönden kusursuzluğu, üstün ve yenilmez ruhu başkalarından farklı kılıyor. İşte bundan dolayı pazar satıcıları bile onu satarken örnek, iyi bir insanın sahip olması gereken niteliklere sahip olduğunu vurgulayarak pazarlıyorlar:

Merhametlidir, insancıldır,
Alp yürekli ve muhabbetli,
Herkesten güçlü,
Kırk erkekten daha kuvvetli imdi (Гали, 1999: 83).

Genel itibarıyla Kul Ali, eserinde bireyin bütünlüğünü ve her yönden kâmil kişi oluşunu çocuklara aşılama çalışıyor. Yusuf'un yaratıcılık yeteneği, meslek ve hünere sahibi olması, ülkeyi afetten kurtarması halkçılığın asıl özelliklerinden sayılmakla beraber söz sanatında ideal bireyin gerçekçilikten uzak olmadığını kanıtlamaktadır. Yusuf, insancıl tavırlarıyla masal kahramanını da andırıyor. Demek ki bu gibi tiplerin halk nâzımından geldiğini, yazılı edebiyatı etkilediğini bir kere daha vurgulayabiliriz. Buna ilave olarak yazar, sevdiği karakteri sadece idealize etmeyip, kötülüğün iyilik karşısında gittikçe güçsüzleştiğini de göstermektedir. Sonuçta okuyucuda adaletsizliklerle baş edebilme güveni hâsıl olmaktadır.

Manzumedeki olayların betimlenmesinde idealize etme üstün gelmektedir. Bu durum manzumede anlaşılıyor da: çünkü yazar, hayatı hep güzel göstermeye çalışıyor, kendi idealini direkt açıklıyor. Yani Kul Ali olayları tasvir ederken iki yol kullanıyor: güzelliği övüyor veya çirkinliği kötülüyor. Bu özellik, ileride Çocuk Edebiyatı'nın, özellikle küçük yaşta çocuklar için yazılan eserlerin ana niteliği haline alıyor. Terbiyevi maksat haricinde ilginç öykü, canlı-renkli dil, keskin ihtilaf, ebeveynler ve çocuklar, akrabalar arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Bunların hepsi çocukların ilgisini çekiyor. Demek ki, bu gibi eserler yazıldığı dönemlerde eğitim ve terbiye unsuru rolünü oynamışlar. Çocuk Edebiyatı'nın şekillenmesinin temelini oluşturmuşlardır.

Sırada incelenecek eser, Sayadi'nin XVII-XVIII.yüzyıllarda mekteplerde ders kitabı olarak okutulan *Tahir-Zühre (Babahan Destanı)* manzumesidir (Сайяди, 1998: 192). Eser, Türk halklarında sevilerek anlatılan Tahir-Zühre aşkı hakkındaki destanlar, masalımsı hikâyeler temelinde yazılmıştır.

Yani çok zengin hayal gücüne, ilginç öyküye dayanıyor. Eserin ana karakterleri Tahir ve Zühre, Babahan'dır. Asıl çatışma, Babahan Şah'ın sözünde durmayıp kızı Zühre'yi vezirin oğlu Tahir'e zevceliğe vermemesidir.

Babahan, manzumede güçlü hükümdar olarak anlatılıyor. Bahadırlarıyla o, düşmana baş eğmez bir Şah olup, daima galip gelmektedir. Fakat Han'ın büyük bir derdi vardır: çocuğu yoktur ve bundan dolayı üzülmemektedir. Bu nedenle gönlünün azabını anlayabilen ve üzüntülerini paylaştığı dostu Bahir'e çok ihtiyacı vardır: Yazar, vezirin Şah'a olan sadakatini tasvir ederek, çocuklara bir model sunuyor, dostluğun değerini anlatıyor:

İkisi işbu üzüntüden ağladı çok,
Gözünün yaşıyla yüzünü yıkayıp (Сайади, 1998: 21).

Fakat Şah, daha önce dile getirdiğimiz gibi, çocuklarımız doğarsa onları nikahlandırıp akrabalaşırız, diye verdiği sözünü unutuyor. Birbirlerini çok sevdiklerini bildiği halde Tahir'in Zühre'ye uygun olmadığını söylüyor. Sultan'ın kararından sonra da Tahir, Zühre'ye annesinin sözüne uyarak, sabırlı olmasını tavsiye ediyor. Sabırlılık konusuna genel olarak SAYADI özel vurgu yapıyor:

Zavallı Sayadi söyledi Hak'tan sabır isteyerek,
Fetva verip öldürseler bile yok korku ecelden (Сайади, 1998: 21).

Anne-baba sözünü dikkate almak, sabırlık bireylerde güzel değerlendirilmeyi hak eden en görkemli özelliklerdendir.

Öykünün gelişiminde Babahan, Tahir'den kurtulmak için onu bir sandığa kilitletip denize attırır. Sonuçta Tahir, binbir azap ve eziyet çekip, değişik maceralar atlatıktan sonra Zühre'nin yanına döner.

Klasik yazarların yapılan kötülüklerin cezasız kalmadığını özellikle vurguladıklarını Kul Ali'nin *Kıssa-i Yusuf* eseri üzerinden değerlendirmiştik. Bu durumda bu eserin kesinlikle Sayadi'yi ilhamlandırıldığını düşünebiliriz. Çünkü Babahan'ın sözünde durmadığı için muhakkak cezalandırılacağı Tahir'in annesi Huban tarafından söylenmiştir:

Gerçi varsa da bir günlük vefası,
Yine yüz kere fazladan olur cefası.
Bu dünya beş günlük, on günlük değildir,
Bu taç, bu saltanat hepsi boştur.
Güvensiz dünyada incitme kimseyi,
Yetimlere kendin sağla güveni (Сайади, 1998: 48).

Eserin ana kadın karakterlerinden güzel, temiz, melek gibi bir kız olan Mahım, Bagdad Padişahı'nın kızıdır. O Tahir'e bir bakışta aşk olup karşılıksız aşk ateşinde yanıyor. Tahir ise onunla nikahlanmış olmasına rağmen Zühre'yi özlüyor. Bu iki karakter de kendi hayatlarını kurban etme uğruna adaletsizliğe, sözünde duramama sadakatsizliğine karşı çıkacak cesareti gösteriyorlar. Mahım'ın yanından Tahir, tek başına deve üstünde Tatar şehrine gidiyor. İleride ise yazar, ana karakterini olaylardaki tipler üzerinden anlatma uslubünden yararlanıyor. Halk ruhunu yansıtan doğa, hırsızlar, askerler onu aşık bir yar olduğundan dolayı hiç üzmeden yanlarından gönderiyorlar. Yani aşk ve sadakata onlar da önem veriyor:

Dediler:

Bir duyalım tüm sorunlarını,

Allah versin, hey delikanlı, tüm muradını!
Bu aşktan bir gazel söyle bari,
Senden bize kalsın bir hatırası (Сайади, 1998: 128).

Canlandırılan doğa da çocukların ilgisini çekiyor. Artık kanıtlanmış, doğayla bağlantılı verilen fikir okuyucuyu daha çok etkiliyor. Misal olarak, kahramanın yolunda karşısına çıkan dağ göstermek mümkündür. Tahir dağa durumunu anlattıktan sonra o, yine açılıp geçişini sağlıyor. Aynı durumla kuşlarla ilgili vakıda da karşılaşırız. Velhasıl, doğa da Tahir'in tarafını tutuyor, ona merhamet gösteriyor.

Genel itibariyle Sayadi'nin "*Babahan Destanı*" manzumesinde ele alınan konular son derece aktüeldir. Çocuk sahibi olamama sorunu, aşk ve nefret, aile ve çocuğun oradaki yeri, çocuk eğitimi, onu hayata hazırlama meselesi, ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişki, halkın ve ülkenin geleceği gibi sorunları ele alınıyor. Bunların yanı sıra eser, Çocuk Edebiyatı taleplerine de cevap vermektedir. Öyküde,

1. Çocukların hayatı tasvir edilmiş,
2. İlginç, beklenmedik olaylar, keskin çatışmalar ifade edilmiş,
3. Büyük terbiye ve ahlaki güce sahip,
4. Öykü fikir içeriği bakımından bencillığe, adaletsizliğe, verilen söze sadakatsizliğe karşı çıkıyor, onları ayıplıyor, kahramanlardaki güzel özellikleri övüyor.

Kısaca Kul Ali, Kıssa-i Yusuf, Sayadi Babahan Destanı manzumelerinde halk yaratıcılığının karmaşık ve zengin tecrübelerine baş vurmuşlar. Yazarlar bu eserlerini edebiyatın asıl amacının gelecek kuşakları eğitmek olduğunun farkına vararak yazmışlardır. Bundan dolayı bu gibi metinler, edebiyatımızın ilk model eserleri olmasıyla ehemmiyetlidir. Onlar yazıldığı çağda da, hatta günümüzde dahi altın hazine olabilecek yadigarlar olup, ders kitaplarında da yer almışlardır. Böylesi eserler, eğitim-terbiye meselesinde ve Çocuk Edebiyatı'nın doğuşu ve gelişiminde, elbette büyük rol oynamışlardır.

Çocuk Edebiyatı'nın bağımsız edebiyat olarak gelişmesinin ikinci aşaması ise XIX. yüzyılın ortalarından başlayarak matbuatta ve bilimsel çevrede cereyan eden yeniliklerle bağlantılıdır.

3. Ceditçilik İdealarının Dağılımı

Tatar Çocuk Edebiyatı'nı öğrenmekte olan Cemal Veciyeva, Fatima İbrahimova, Ravil Rahmani gibi bazı yazarların görüşlerine göre bu edebiyatın şekillenmeye başlaması XIX. yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. 1800 yılında Kazan'da Aziyat Matbaası'nın kurulması çocuklar için farklı kitapların basılmaya başlamasına önayak olmuştur. Bu matbaalarda değişik ayetler, süreler ile birlikte 1801 yılında *Elifba*, daha sonra *Elifba İman Şartıyla*, *Şeriat-el İman*, *Okula Yeni Başlayan Çocuklara Elifba ve Ebcet* gibi eserler neşredilmiştir.

Örneklerden de anlaşıldığı üzere, matbaa ilk önceleri dini yöneltişte faaliyet göstermiştir. Çünkü Çar Hükümeti, o yıllarda Tatar çocuklarının ana dilde eğitim almalarına karşı siyaset güdüyordu. 1874 yılında Tatar kitabına sansür işlemlerinin uygulanması Tatar matbaasının gelişimini olumsuz etkilemiştir. Tatarca matbaanın yasaklanması, pek çok molla ve papazın çocuklara dünyevi eğitim verilmesine karşı çıkmaları da matbanın gelişimine mani olmuştur. Fakat dönemin değişimleri, liberal ekonomi şartlarının karmaşık hal alması ve bu durumun gittikçe yaygınlaşması direkt olarak Çocuk Edebiyatını da olumlu etkilemiştir. Ona yeni yönelişler, fikirler ve yazarlar kazandırmıştır.

Fatima İbrahimova, çalışmalarında XIX.yüzyılda Çocuk Edebiyatı'nın ceditçilik didaktizmi çerçevesinde şekillendiğini, içeriği bakımından dini ve dünyevi yönelişlere ayrıldığını yazmaktadır. (Ибраһимова, 1998: 12). Tatar tarihinde bu dönemde edebiyat alanında yeni görüşlerin ortaya çıktığı da bir gerçektir. Ceditçilik, Tatar edebiyatında, özellikle Çocuk Edebiyatı'nda derin izler bırakmıştır. Tarihi materyallerden de görüldüğü gibi ilk Tatar maarifçileri Şehabeddin Mercani, Kayyum Nasırı, Aknulla, Hüseyin Feyezhanov, Rizaeddin Fahreddin gibi kişilerdir. Bunlar, XIX.yüzyılın ortalarında mektep ve medreselerde dini ve dünyevi eğitim meselelerini ele almışlardır. Sonuç itibarıyla ilk okuma kitapları hazırlanmış ve bu kitaplarda halk edebiyatı eserleri, tercümeler, edebi eserler yer almıştır. Terbiyevi ve dünyevi eğitim amaçlı basit bir dille yazılmış olan bu eserler Çocuk Edebiyatı'nın şekillenmeye başladığı dönemde meydana gelen büyük zenginliklerdir. Cazip ve ilginç bilgiler ışığında yapılan bu hizmetler, ileride XX.yüzyılda hazırlanan derslikler ve okuma kitaplarının temelini oluşturmuştur. Böyle başarılı hizmetlere Martinyan İvanov'un *Tatar Okuma Kitabı* (1842), Salihcan Kuklyaşev'in *Divan-i Hikâyet Tatar* (1859), Kayyum Nasırı'nın *Boş Zaman* (1860), Vasiliy Radlov'un *Bilik* (1872), Tayip Yahin'in *Minikler İçin Mergup Olan Hikâyeler, Atasözleri ve Yetişkinlere Tembih İçin Acayip İbretler* (1897), Abdulmannan Rahmankolıy'ın *Tenbihes – Sıbyan* (1898), Hüseyin Feyizhanov'un *Hikâyet ve Makalet* (1899) gibi eserleri örnek göstermek mümkündür.

Ceditçilerin çaba ve çalışmaları neticesinde ileride çocukların yaş özelliklerini dikkate alan, taleplerini karşılayan eserler de oluşturulmuştur. Daha önce saydığımız okuma kitaplarında değişik dallardaki hizmetler ele alınmaktadır. Onlar sinkritik karakterde olup, daha sonra bazı yazarlar, bilimsel dallara ayrıştırılması gerekliliği bilincinde çalışmaya başlamıştır. Elbette, onlar toplumun çocuk gelişimine etki etme, yaşamı anlatma amaçlı yazıldıklarından dolayı daha çok didaktik nitelikte, yani öğüt ve nasihate dayalıdır.

O dönemde çocuğu duygusal yönden etkilemeye çalışmanın doğru olabileceği fikri üstünlük kazanmıştır. Yani çocuk psikolojisinde duyguların yeri ve öneminin tam tespit edilmesi, o dönemin başarısı diye değerlendirilmeye layıktır. Elbette, XIX.yüzyılda çocuklar için yazılan edebiyat henüz, genelde, didaktik nitelikte olup, çocuk entellektüelliğini mümkün olduğu kadar terbiyevi usüller ışığında geliştirme yönünde şekillenmiştir. Bu edebiyat, aynı zamanda çocuk zihnini öğrenip, onun davranış-hareketlerini özel terbiyevi çerçevede tutmayı amaçlamıştır. Çünkü maarifçiler, çocuk kişiliğine tesir etmenin başarılı zeminini bu yolla bulmuşlardır. Doğu Avrupa pedagojisinde bu fikir “*temiz sayfa*” yani “*tabula rasa*” teorisinde saklıdır.

Genel itibarıyla Çocuk Edebiyatı'nın oluşumunu bir kültürel ve edebi olay olarak değerlendirdiğimizde, kronolojik bakımdan pek uygun değilse de, tüm halkların ve aynı zamanda Tatar Çocuk Edebiyatı'nın da oluşumu tipolojik açıdan birbirine benzemektedir. Örneğin, folklor ve halk edebiyatı ürünlerini derlemek ve incelemek, didaktik nitelikli kitaplar, derslikler hazırlamak vs.

XIX.yüzyılın ikinci yarısında Rus ve Doğu Avrupa, Arap-Fars yazarların eserleri ve pedagojisine başvuranın neticesi olarak Tatar Çocuk Edebiyatı da etkilenmiştir. “*Binbir Gece*” ve “*Kelile ve Dimne*” gibi eserler tercüme edilmiştir. XIX. yüzyılda Rus ve Arap-Fars dillerini, edebiyatlarını çok iyi bilen, Doğu gelenekleri ruhundaki pedagojik ideaları, ibretlik olayları tasvir eden büyük bilgin Kayyum Nasırı de (1825 – 1902) yazmıştır.

4. XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Çocuk Edebiyatı Temelinin Oluşumu Ve Kayyum NASIRI'nin Faaliyetleri

Kayyum NASIRİ, maarifçi, muallim, yazar, folklorcu ve çok yönlü bir bilim adamıdır. O, yarım asır boyunca Tatar ulusunun maarif ve kültür hayatının manevi gelişiminde büyük rol oynayan şahıstır. Onun hakkında Prof.Dr. Nikolay Dmitriyev “*Canlı ansiklopedi*” ve “*Sadece tek bilim ya da sanat dalının çerçevesine sığmayan kişi*” diye yazmıştır (Дмитриев, 1948: 43).

Kayyum Nasiri, farklı bilim dallarıyla ilgilenmiştir. Bunlara Tatar dili ve grameri, tercüme, tarih, etnografya, tıp, coğrafya, matematik gibi bilim dalları örnek gösterilebilir. Ayrıca halk edebiyatı ürünlerini derleme ve neşretme, geniş kitlelerin anlayacağı Tatar edebi dilini oluşturma konusunda yoğun çalışmalar gerçekleştirmiştir. Edebi eserlerin yanı sıra edebiyatı öğretmek, eğitim ve terbiye işlerinde yararlanmak için yazdığı pek çok eseri de bu ünlü şahsın zengin mirasını teşkil etmektedir.

Kayyum Nasiri, Tatar Çocuk Edebiyatı’nın temelini kuran aydın bir alimdir. Henüz yazarlıkla uğraşmaya başladığı ilk günlerde geniş kitlelerin anlayacağı Tatarca edebi eserlerin olmayışına, Çocuk Edebiyatı’na hiç ilgi gösterilmediğine dikkatleri çekmiştir. Bu nedenle Çocuk Edebiyatı’nı oluşturmak ve geliştirmek için yoğun çaba ve güç sarfetmiştir. Kayyum Nasiri’nin bilimsel, edebi, genel itibarıyla eğitimcilik çalışmaları XIX.yüzyılın ortalarında çocuklar için okuma kitapları, derslikler yazmakla başlamıştır. Onun çocuklar için özel hazırladığı ilk bilimsel eseri “*Boş Zaman*” 1860 yılında basılmıştır. 1868 yılında ise yazar, onun eksiklerini gidererek ikinci baskısını hazırlayıp bastırmıştır. İlk baskı 12 sayfadan ibaretse de ikincisi 87 sayfadan oluşmaktadır. Hizmetinin önsözünde yazar, okuyuculara yaşamdaki değişik durumları, olayları, anlaşılmayan bazı konuları bilimsel temele dayalı olarak anlatmayı amaçlamaktadır. Yani çalışmalarını okuyuculara çeşitli bilim dallarından bilgi ve edebi materyaller sunmanın zaruriyetini anlayarak sürdürmektedir. Bu kitabın ana hedefi, çocuklara ve dünyevi bilim dallarını merak edenlere anatomi, doğa bilimi, çevre ile ilgili ilginç bilgiler vermektir. Burada mevsimler, kuşlar, bitkiler, hayvanlar, toprak, hava, çeşitli metaller ve mineraller hakkında ilginç hikayelere rastlamak mümkündür. Zamanında bu materyaller çocukların bilim ufkunu genişletmekle beraber hayata ve edebiyata ilgilerinin artmasına vesile olmuştur. Çünkü verilen bilgiler günlük hayatla, yaşamla bağlantılı olup, bazı olaylar tasvir edilerek çocuğun göz önünde canlandırılmıştır. Bu hizmetin daha bir ehemmiyetli tarafı, doğadaki değişimlerin kolay ve sade bir dille inandırıcı bir şekilde betimlenmesidir.

Kayyum Nasiri, başarılı tercüme eserleriyle Tatar Çocuk Edebiyatı’nı zenginleştirmeyi başarmıştır. Şark masallarına özgü hayal gücüne sahip “*İbn Sina Kıssası*”, *Gülruh ve Kemercan Masalları*, *Kırk Vezir Kıssası*” gibi eserleri günümüzde de önemlerini korumaktadır. Onlar arasında *İbn Sina Kıssası*, en bilinen eserlerden biridir. İbn Sina, 908–1037 yıllarda İbn Sina, Avicenna isimiyle bilinmektedir. Orta Asya’da yaşamış meşhur felsefeci, yazar, astronom, müzisyen, kısaca ansiklopedist bir bilim adamıdır. Tam ismi Ebu Ali el-Hüseyn ibn Abdullah ibn Sina’dır. Eser, bu şahıs hakkında Şark dünyasında yaygın çeşitli hayal gücü hikayeleri, rivayetler ve efsaneler ışığında yazılmıştır. Dolayısıyla, alim biyografisi ile halk hayal gücüyle yaratılan İbn Sina maceraları arasında neredeyse ortaklık ve benzerlik yoktur. Türk yazarı Ziyaeddin Said’in “*Kencinen Hikmet*” isimli eserini Kayyum Nasiri, 1972 yılında çevirmiş ve bazı değişikliklerle “*İbn Sina Kıssası*” adıyla bastırmıştır.

Elbette Kayyum Nasiri’nin bu eseri tercüme etmesi rastgele değildir. Çünkü burada ele alınan ana konu, idea-fikirler onun mesleği ve hedefiyle örtüşmektedir. Ceditçi bir bilim adamı olarak hayatı boyunca bilim-bilgiye ulaşma gayreti içinde olan yazar, bu eser üzerinden bilimin, eğitimin büyüklüğü ve önemine medhiye okumaktadır. Bilgi sahibi, eğitilmiş kişinin padişahlardan bile üstün olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

Yazarın “*İbn Sina Kıssası*” adlı eseri tercüme etmesinin diğer sebebi de, XIX. yüzyılda Tatar ulusunun yaşamı, sosyal ve manevi ihtiyaçlarıyla bağlantılıdır. Yazar: “*İbn Sina Kıssası’nı halkın*

anlayacağı şekilde Rus memleketindeki Müslümanların diline çevirebilseydim, diye çoktandır gönlümde taşıyordum” ...” (Насыйри, 1974: 207) diye yazmaktadır.

“İbn Sina Kıssası” halkın gönlüne yakın bir eserdir. Ceditçi yazarların yaratıcılıklarına has olduğu gibi didaktik tarzın üstün geldiği anlaşılmaktadır. Fikirler, okuyucuya edebi usüller yardımıyla iletilmektedir.

Betimlenen olaylar gerçek yaşamdan bir hayli uzaktır. Aynı anne babadan olan ana karakterler, İbn Sina ve Abülharis bilgili, akıllı tipler olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı ülkelerindeki Fisaguris isimli alimden bir yıl boyunca ilim almak, simya bilimini öğrenmek onları mucizeler yaratma yeteneğine kavuşturmuştur. Mağaradan çıkıp ölüm pençesinden kurtulunca iki kardeşin yolları hem doğru manada hem de ahlaki yönden ayrılmıştır. Çünkü onlar bilim gücünü değişik amaçlar doğrultusunda kullanmışlardır. İbn Sina, iyiliksever ve merhamet sahibidir. O, sıradan halkı sevmiş, edindiği bilgileri insanlara iyilik yapmak için kullanmıştır. Abülharis ise, onun tersidir. Eğitim derecesi de İbn Sina’ninkinden daha zayıftır. Üst düzey devlet yetkililerine yaranmaya çalışmış ve bilgilerini kötülük yolunda kullanmıştır. Sonunda Padişah için hazırlanan zehirli çiçeği koklayıp ölmüştür.

Eserde anlatılan olaylar üzerinden idea-fikir açıklanmaktadır. İnsan zekasının, bilim ve bilginin herşeyden üstün olduğunu göstermek, eserin ana fikirdir. Ana fikir, gelişme bölümünde saklıdır. Bilim, sadece insanlara yardım etmek için ve iyilik yolunda kullanılmalıdır, tersi durumda kötü sonuçlar doğuracağı anlatılmaktadır. Böylelikle insanoğlunun aklına güvenme durumu Kayyum Nasırı’nın yalnız bilimsel çalışmalarında değil, edebi eserlerinin de özünde yer almaktadır. Kayyum Nasiri bir eserinde boşuna şöyle demiyor: “İşin sonuna bakan ayna, tecrübe sahibinin elindedir, ki o akıldır... Her şeyin bir sınırı var, kötü aklın sınırı yoktur.” (Насыйри, 1975: 252).

Kayyum Nasiri, 1879–1884 yıllarından sonra edebiyat tarihinde özel yer edinen “Edebiyat İle İlgili Toplantıların Meyveleri” isimli ansiklopedik eser üzerinde çalışmıştır. Bu eserin kısaltılmış şeklini “Kırk Bahçe” adıyla 1880 yılında neşretmiştir.

Kutulu kompozisyon örneği olan bu eser, sadece yapı şekli ile değil, seçmeli materyalleriyle de dikkate layıktır. Kitapta, manevi terbiye, bilim ve ahlak konularını ele alan yazar, bahçede yetişen değişik ağaçların meyvelerini kıyaslıyor: “...herbir ravzasında çok meyve veren güzel ağaçlar diktim. İsteyen kişi yer, istemeyen ağzından tükürüp çıkarır. Lakin alimler ve hekimlerden miras kalan meyvelerdir bunlar...” (Насыйри, 1975: 251).

“Edebiyat İle İlgili Toplantıların Meyveleri”nin yapısı “Kırk Bahçe”deki gibi kırk bölümden oluşmaktadır. Her ara-bahçe daha önce neşredilen eserden hacim bakımından büyüklüğüyle farklıdır. Her bölümde günlük yaşam, örf adetler, insanlar arasındaki ilişkiler ele alınmakta ve öğütler verilmektedir. Bilim, terbiye, yaşam, akıl, meslek, sadakat, cömertlik, cimrilik, cahillik vs. gibi konular, ünlü şahıslar, alimler, felsefeciler -Nevşirvan, Aristotel, Sokrat, Öklid, Yakup, Eflatun vs.- fikirleri ile bağlantılı olarak sanatsal tarzda sunulmaktadır. Bazı bölümlerin soru-cevap, sohbet, tartışma şeklindeki yapısı da eserin özelliğini anlatmakta ve etki gücünü artırmaktadır.

Kayyum Nasiri halkın dilini, örf adetlerini, folklorunu ve tarihini öğrenme, araştırma hususunda çok emek vermiştir. İlmi araştırma amaçlı seyahatlere çıkıp, Kazan, Züye civarındaki köyleri dolaşmıştır. Onun Mekerce panayırı, Ufa, Moskova, Orenburg şehirleri ve Segiyd kasabasını da ziyaret ettiği de malumdur. “Edebiyat İle İlgili Toplantıların Meyveleri” eserinin son kısmına dil ve edebiyat teorisi, edebiyat tarihi ile ilişkili yazılarla birlikte atasözleri, bulmacalar, şiir-türküler, genel itibariyle sözlü halk yaratmaları örneklerini de yerleştirmiştir.

Kayyum Nasırı'nın derlediği folklor eserler kendi zamanında (hatta günümüzde) çocuklar tarafından beğeniyle okunmakta ve ders kitaplarında değişik derlemelerle yer almaktaydı. Nasırı tarafından derlenen halk edebiyatı eserleri birkaç amaca hizmet etmektedir: Çocuklara ahlaki, manevi terbiye vermek, onların zeka ve eğitimlerini geliştirmek, okuma alışkanlığı kazandırmak, fikir yürütmeyi, iyi ile kötüyü ayırt etmeyi öğretmek.

Yazar tarafından derlenen masalların çok çeşitli olduğunu görüyoruz: *Öksüz Kız, Gülnezik, Üç Kardeş, Tilki ile Dost Ayı, Kedi ile Ayı* vs. Bu kitapların bir kısmı çocuklara sadakat, çalışkanlık, adalet gibi nitelikler aşılmağa diğerleri ise halk aklını, hazır cevaplılığı, zekiliği, hamaratlığı, meslek sahibi bireyin değeri ve başka iyi özelliklerini betimleyerek okurlarda kendi milletine sevgi, saygı, gurur duyma gibi hüneler kazandırmayı amaçlamaktadır.

Kayyum Nasırı, halk edebiyatını özel bir bilim dalı olarak araştırmayı başlatan ilk kişidir. O, halk edebiyatında edebi türlerin özelliklerini iyice kavrayıp yeni eserler yazmış ve edebi biçimleri Çocuk Edebiyatı'nı geliştirme yönünde çok başarılı bir şekilde kullanmıştır.

Kayyum Nasırı'nın Çocuk Edebiyatı ile ilgili dikkat çeken diğer bir çalışması da "*Terbiye Kitapları*"dır. Terbiye-eğitim konularını aydınlatan, çocuklarda küçük yaştan itibaren şekillenmesi gereken güzel nitelikleri öne çıkaran bu eser, günümüzde de aktüeldir. *Ahlak Risalesi, Terbiye, Çocuklara Talim Vermek, Kitab et Terbiye, İçkiye Alışan İnsanlara Bir İki Söz, Ahvali Şarabeddühan (Tütün İçenin Durumu)* adlı kitapları genç kuşağın terbiyeli, eğitilmiş ve sağlıklı yetişmesi amacıyla yazılmıştır.

Kayyum Nasırı'nın sosyal çalışmaları, terbiye ve eğitim konularını aydınlatan yazıları, edebi eserleri zamanında halkı aydınlatma görevini yerine getirmişlerdir. Ve genel itibarıyla onun büyüklüğü kendinden sonra gelen Tatar aydınlarını etkilemesi ile de anlatılabilir. Abdullah Tukay, Aliasgar Kamal, Mecit Gafuri, Fatih Emirhan gibi ünlü edipler Nasırı'yi beğenerek okuduklarını, ondan pek çok şey öğrendiklerini saygıyla anlatmaktadır. Yine Abdrahman İlyasi, Fatih Halidi gibi tanınan şahıslar da onun izini takip etmektedir.

Kayyum Nasırı'nın tarihteki yerini, önemi ve büyüklüğünü anlayabilmek için hayatı sosyopolitik dönemeç, değişimler zamanına denk gelen alimin faaliyetlerini, onun yaşadığı tarih ışığında değerlendirmek bile yeterlidir.

Estetik yönden eksiksiz bir alan olan Tatar Çocuk Edebiyatı, XIX. yüzyılda kendisinin bağımsız yaşayabileceğini ceditçilerin çabaları üzerinden cesurca sergilemiştir. Maarifçi Kayyum Nasırı bu dönemde çocuklara mahsus eserler icra etmiş, bilim, eğitim, meslek, terbiye ve ahlak konularının önemini vurgulayarak eserlerinde daima bu konuların altını çizmiştir. İlk adımlarından itibaren Çocuk Edebiyatı toplumla iç içe ilerlemiştir. Anlatılanlar da bunu onaylamaktadır.

5. Sonuç

Yukarıda anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere, XIX.yüzyılın sonunda, XX.yüzyılın başında Tatar Çocuk Edebiyatı kendiliğinden gelişmek, büyümek zorunda kalmıştır. Bunun sebepleri, bir yandan ceditçilik fikirlerinin yaygınlaşması, mekteplerin sayısının artması, ana dilde okuma kitaplarının basılması şeklinde sıralanabilir. XIX.yüzyılın sonuna kadar çocuklara mahsus kitaplar neşredilmese de ceditçiliğin ortaya çıkmasıyla durum değişmiştir. Genç kuşağı eğitme ve terbiye etme sorunu önde gelen aydınların düşüncelerine yansımış ve Çocuk Edebiyatının şekillenmesine yardımcı olmuştur. Diğer yandan, Tatar aydınlarının yetişmekte olan genç nesle büyük ilgi göstermeleri ve millet için çalışma arzusu da bu alanın gelişmesine katkı sunmuştur. Sonuç olarak Tatar Çocuk Edebiyatı, okuma kitapları ve eğitilmiş kişilere olan pratik ihtiyacı gidermek neticesinde ortaya çıkmıştır.

Daha önce de değinildiği gibi, Çocuk Edebiyatı gelişiminin ilk adımları bayağı zayıf olsa bile, şekillenme döneminde halk edebiyatından, folklordan, Rus ve yabancı ülke edebiyatından etkilenecek idea estetik yeniliklerle, özellikle kahramanın kişiliğini oluşturmada yeni kurallarla güç kazanmış ve zenginleşmiştir. Çünkü devrin yeni ideaları edebi karakterlere, onları betimleme üsluplarına yansımıştır. Genel olarak, ceditçilik akımı, kendisinde yeni devrin idealarını biriktiren ulusal nitelikli karakterlerin oluşumuna ve gelişimine verimli zemin görevini yerine getirmiştir.

Bunun haricinde Çocuk Edebiyatı, çocuğu terbiye eden, eğiten ve bir birey olarak gelişimini sağlayan bir araç olarak görülmüştür. Edebiyatın çocuk gelişiminde önemi çok büyüktür. Bu pratikte ispatlanmış bir durumdur. Bu durum, eserlerin ayrı bir normda bilimsel, estetik, malumatlı olmasını gerektirmektedir. Yani Çocuk Edebiyatında estetik ve pedagoji birbirini desteklemektedir. “Çocuklar, her zaman metinde hareket, estetik ve didaktiğin karışımıyla aktarılıyor” (Рогачев, 1992: 28). Bu düşüncenin, elbette doğruluk payı vardır. Yazar, Çocuk Edebiyatı’nda pedagojik başlangıcın üstün geldiğini anlatmaya çalışmaktadır. Çünkü pedagojik yönelişin üstün gelmesi Çocuk Edebiyatı’nın ortaya çıktığı günden itibaren günümüze kadarki tecrübeleri çocuklara eriştirebilme isteğinden kaynaklanmaktadır. Sonuçta tanıyıp öğrenme, şuur kavramı ve edebi metin arasında sınır kaybolmaktadır. Bu noktada Maksim Gorki’nin dediklerini hatırlamak yerinde olur: “Çocuk Edebiyatı’nın tüm ihtiyaçlarını saymak mümkün değildir.” diye yazıyor (Горький, 1968: 115).

Burada yazar, okuyucuları yaşamla ve değişimlerle tanıştırmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda çocuk eğitimini belli ölçüde sınıflandırma eğilimi de hissedilmektedir. Sonuç olarak bu yetenekli yazar da önümüze bir eğitmen rolüyle çıkmaktadır. Demek ki pedagojik, didaktik, terbiyevi amaçlar Çocuk Edebiyatı’nın gelişmesine katkı sağlamaktadır. İleride ulusal şuur ve romantik geleneklerin gelişimi, halk edebiyatına duyulan büyük ilgi, araştırmaların yaygınlaşması, elbette, Çocuk Edebiyatı’nın gelişimine büyük katkı sağlayacaktır.

Кайнакча

- Абилов, Ш., Хисамов, Н. (1984). “Кыйссаи Йосыф”. Татар әдәбияты тарихы. Алты томда. Т.1. Татар. кит. нәшр., Казан.
- Гали, Кол (1999). *Йосыф китабы*. (Ә. Исхак күчермәсе). Татар. кит. нәшр., Казан.
- Горький, Максим. (1968). *Литература – детям*. (М. Горький. О детской литературе. Статьи, высказывания, письма). Дет. лит., Москва.
- Дмитриев, Н.К. (1948). *Каюм Насыйри – филолог*. Каюм Насыйри (1825-1945). Тууына 120 ел тулуга багышланган гыйльми сессия материаллары. Татгосиздат., Казан.
- Заһидуллина, Д. (2000). *Татар әдәбиятын укыту тарихыннан*. (Заһидуллина Д. Урта мәктәптә татар әдәбиятын укыту методикасы). Мәгариф, Казан.
- Ибраһимова, Ф. (1998). *Сабыйларны үз итеп...* Иман, Казан.
- Минһажева, Ләйлә (2015). *Мең дә бер уй... чыгышлар, әдәби тәнкыйт мәкаләләре, иҗат портретлары*. Татар. кит. нәшр, Казан.
- Минһажева, Ләйлә (2018). *Каләмдә — балачак галәм. Роберт Миңнуллинның балалар әдәбияты өлкәсендәге эичәнлеге*. Монография. Мәгариф-Вакыт, Казан.
- Мингазова Ләйля (2012). *Прошедшие сквозь века ... История развития татарской детской литературы*. Монография. Saarbrücken: изд. Palmarium academic publishing, Germany.
- Минһажева, Ләйлә, Мияссарова, Илсәяр (2003) *Татар балалар әдәбияты*: Гомуми белем бирү мәктәпләре, урта һәм югары педагогик уку йортлары өчен уку әсбабы. 3. томда. Т.1. ТаРИХ, Казан.

-
- Насыйри, Каюм (1974). *Сайланма әсәрләр*. 2 томда. Беренче том. Татар.кит.нәшр., Казан.
- Насыйри, Каюм (1975). *Сайланма әсәрләр*. 2 томда. Икенче том. Татар.кит.нәшр., Казан.
- Исәнбәт, Нәкый. (1984). *Балалар фольклоры*. Татар.кит.нәшр., Казан.
- Нигъматуллин, Ә. (1977). *Татар әдәбиятын гыйльми нигездә укыту методикасының корылуы һәм үсеше*. БДУ нәшр., Уфа.
- Сайади. (1998). *Тәһир-Зөһрә (Бабахан дастаны)*. Раннур нәшр., Казан.
- Рогачев, В.А. (1992). *Текст детского писателя и детский контекст*, ПГУ, Петрозаводск.
- Сәхипова Ә. (2005). *Халык педагогикасы нигезендә укыту һәм тәрбия бирү*. Татар.кит.нәшр.,